

Tariximizin qəhrəmanlıq salnaməsi

Biz bu dərdi, bu qəmi daim qəlbimizdə saxlayacağıq. Ancaq, eyni zamanda, bu şəhidlərin qəhrəmanlığı Azərbaycan xalqı üçün, Azərbaycan gəncləri üçün örnək olub. Bundan sonra da örnək olacaqdır. Mən tam əminəm ki, Azərbaycanın bugünkü nəslə də, gələcək nəsilləri də bu şəhidlərin qəhrəmanlığından nümunə götürəcəklər. Azərbaycan xalqının milli azadlığını qorumaq üçün, respublikamızın müstəqilliyini qorumaq üçün daim mübarizədə olacaqdır. Daim qəhrəmanlıq nümunələri, vətənpərvərlik nümunələri göstərəcəklər.

Heydər ƏLİYEV
Ümummilli lider

Azərbaycan xalqının qürur mücəssiməsinə çevrilmiş 1990-cı ilin 20 Yanvar hadisələrindən 20 il ötür. Tariximizin şərəfli səhifəsi olan 20 Yanvar xalqımızın azadlıq və müstəqillik uğrunda apardığı mübarizənin dönməz olduğunu bütün dünyaya göstərdi, milli azadlıq hərəkatının müstəqillik hədəfinə doğru irəliləməsində dönüş nöqtəsi oldu. 1990-cı ildə Azərbaycan xalqı əliyalın, fəqət sarsılmaz iradə ilə başdan-ayağa silahlanmış qəddar sovet hərbi maşınına qarşı duraraq imperiyanın Azərbaycan milli azadlıq hərəkatını susdurmağa yönəlmiş cəhdlərini tamamilə boşa çıxardı.

Hadisənin başvermə səbəbləri ilə bağlı zaman-zaman müxtəlif ziddiyyətli fikirlərə, rəylərə rast gəlinə də, bütün əks mövqelər bir nöqtədə kəsişir: bu tarixi gündə Azərbaycan xalqı əsrlər boyu qəlbində yaşatdığı milli azadlıq və istiqlal istəyindən geri çəkilməyəcəyini, bu müqəddəs amal uğrunda hətta canından belə keçməyə hazır olduğunu bütün dünyaya nümayiş etdirdi.

1990-cı ilin 20 yanvarında baş verən faciəli hadisələr süquta uğramaqda olan sovet imperiyasının mənfur repressiya maşınının xalqımıza qarşı törətdiyi amansız cinayət idi. Həmin gün insanların xüsusi qəddarlıqla qətlə yetirilməsi, yaralanması, şübhəsiz, xalqımız üçün böyük dərd, faciə idi. Lakin, eyni zamanda, bu hadisə xalqımızın milli azadlıq və müstəqillik uğrunda mübarizəsinin kulminasiya nöqtəsi olmaqla, çağdaş tariximizə qürur və şərəf mübarizəsi kimi daxil oldu.

Tarixi prizmadan yanaşdıqda, aydın olur ki, 20 Yanvara aparıcı yol 1988-ci ilin ziddiyyətli hadisələrindən başlanır. Keçmiş imperiya rəhbərliyinin xeyir-duası ilə Ermənistanın Azərbaycana qarşı başladığı ərazi iddiaları nəticə etibarilə xalqımızın milli müstəqillik və istiqlaliyyət uğrunda mübarizəsinə impulslar verdi. Xalqımız ərazi bütövlüyünü qoruyub saxlamaq üçün 1988-ci ildə iradəsini ortaya qoydu. Respublika vətəndaşları Kremlin Azərbaycana qarşı məqsədlə şəkildə həyata keçirdiyi məkrli plana etiraz edir, Dağlıq Qarabağdakı ermənilərin separatçı və ekstremist hərəkatlarının qarşısını alınmasını, haqq-ədalətin bərpa olunmasını istəyirdi. Ərazisinin ilhaq edilməsi cəhdlərinə qarşı qətiyyətlə çıxan xalqımızın milli ruhu, özünüdərk hissi yüksəlmiş, müqavimət əzmi artmışdı. Həmin dövrdən başlanan ümumxalq hərəkatı meydan epopeyası kimi yüksək zirvəyə yüksəldi. Rejimin həyata keçirdiyi repressiv tədbirlər Azərbaycanda meydan hərəkatının qarşısını müəyyən qədər alsada da, xalqın içində olan narazılığı qətiyyətlə boşa bilmədi.

1989-cu ildən etibarən ümumxalq etirazları yenidən bütün respublikanı bürüdü və avqust ayından bu proses idarəolunmaz müstəviyə keçməyə başladı. İlin sonunda xalq hərəkatını idarə etməyi üzərinə götürmüş Azərbaycan Xalq Cəbhəsində parçalanma baş verdi. 1990-cı ilin əvvəllərində təşkilat tamamilə iflic vəziyyətinə düşdü. AXC-nin yeni İdarə Heyəti və Məclisi formalaşsa da, təşkilatın rəhbərliyində respublikada baş verən hadisələrə münasibətdə ziddiyyətlər üzə çıxmışdı. 20 Yanvar faciəsi ərəfəsində AXC faktiki olaraq iki yerə parçalanmışdı, belə bir vəziyyətdə onun hadisələrə nüfuz etmək imkanları yox idi.

Yanvarın 19-da Azərbaycanda fəvqəladə vəziyyətin elan edilməsinə 7 saat qalmış 11 minlik sovet ordusu respublikamızın paytaxtı Bakı şəhərinə yeridilərkən insan hüquqlarına dair beynəlxalq sənədlər, o cümlədən “İnsan hüquqlarının ümumi Bəyannaməsi”, “Vətəndaş və siyasi hüquqlar haqqında” və “İqtisadi, sosial və mədəni hüquqlar haqqında” beynəlxalq paktlar, habelə keçmiş SSRİ və Azərbaycan SSR-in konstitusiyaları kobudcasına pozuldu. Sovet Ordusunun böyük kontingentinin, xüsusi təyinatlı bölmələrin və daxili qoşunların Bakıya yeridilməsi qəddarlıq və görünməmiş vəhşiliklə müşayiət edildi. Kommunist diktaturası Çexoslovakiyaya, Macarıstana, Əfqanıstana qarşı həyata keçirdiyi hərbi müdaxiləni hətta o zamankı Sovet İttifaqının müttəfiq respublikalarından biri olan Azərbaycanda da təkrarlamaqdan çəkinmədi. Azərbaycana yeridilən ordu hissələrinin tərkibinə Stavropol, Krasnodar və Rostovdan səfərbərliyə alınan erməni əsgər və zabıtları, sovet hərbi hissələrində xidmət edən ermənilər, hətta erməni kursantları da daxil edilmişdi.

SSRİ DTK-nın “Alfa” qrupu yanvarın 19-da saat 19. 27-də Azərbaycan televiziyasının enerji blokunu partlatdı, respublikada televiziya verilişləri dayandırıldı. Gecə isə qoşun fəvqəladə vəziyyət elan edilməsindən xəbərsiz olan şəhərə daxil olaraq əhaliyə divan tutmağa başladı. M. Qorbaçovun fərmanı qüvvəyə minənədək – yanvarın 20-də gecə 1-dək artıq 9 nəfər öldürülmüşdü. Bakıda fəvqəladə vəziyyətin elan olunması haqqında məlumat isə əhaliyə yalnız yanvarın 20-də səhər saat 7-də respublika radiosu ilə çatdırıldı. Həmin vaxt

öldürülənlərin sayı artıq 100 nəfərə çatmışdı. Halbuki, Qorbaçovun Azərbaycana ezam etdiyi yüksək vəzifəli emissarlar həyasızcasına bəyan edirdilər ki, Bakıda fəvqəladə vəziyyət elan olunmayacaqdır.

Azərbaycanın informasiya blokadasına alındığı bir şəraitdə baş vermiş həqiqətləri operativ surətdə dünya ictimaiyyətinə çatdırmaq zərurəti yaranmışdı. Dəhşətli faciəyə kəskin etiraz olaraq 1990-cı il yanvarın 21-də ailəsi ilə birgə Azərbaycanın Moskvadakı daimi nümayəndəliyinə gələrək mətbuat konfransı keçirən ümummilli lider Heydər Əliyev hadisəyə operativ və düzgün qiymət verən ilk vətənpərvər siyasi xadim idi. Psixoloji və ruhi sarsıntı içərisində yaşayan azərbaycanlılar 1990-cı il yanvarın 21-də onun Moskva nümayəndəliyinin binasında qəzəbli və qətiyyətli bəyanatının doğurduğu əks-sədanı eşitdilər. Heydər Əliyev bütün təzyiqlərə və təhdidlərə baxmayaraq, mənsub olduğu xalqın faciəsinə məsuliyyət daşıyanları Kremlin bir addımlığında, həm də bütün dünyanın gözü qarşısında ittiham edirdi: “Azərbaycanda baş vermiş hadisələrə gəlincə, mən onları hüquqa, demokratiyaya yabançı, humanizmə və ölkəmizdə elan olunmuş hüquqi dövlət quruculuğu prinsiplərinə zidd hesab edirəm”.

Azərbaycan xalqına qarşı cinayət törədən şəxslərin ciddi şəkildə cəzalandırılması məsələsi onun fəaliyyətinin bütün sonrakı mərhələlərində də aktuallığını qoruyub saxlamışdır. Ulu öndər Heydər Əliyev həmişə bu mövqedə olmuşdur ki, xalqa qarşı törədilən hər hansı cinayət cəzasız qalmamalıdır. Təsadüfi deyil, hadisəyə ilk hüquqi siyasi qiymət də 1991-ci il noyabr ayında, onun Naxçıvan Ali Sovetinə rəhbərlik etdiyi vaxtda verildi. Heydər Əliyev 1990-cı ilin iyulunda Naxçıvana qayıtdıqdan və 1991-ci il sentyabr ayının 9-da Naxçıvan Ali Məclisinin sədri seçildikdən sonra 20 Yanvar faciəsinə hüquqi-siyasi qiymət vermək imkanı yarandı. Həmin il noyabr ayının 21-də Heydər Əliyevin təşəbbüsü ilə Naxçıvan Ali Məclisi tərəfindən qəbul edilmiş müvafiq qərarla 20 Yanvarın Milli Mətləm Günü kimi qeyd olunması qərara alınmışdı. Qərarla ilk dəfə olaraq faciənin əsas günahkarları adbaad sadalanmış və onların birbaşa məsuliyyət daşdıqları göstərilmişdi. Bu, əslində, hadisəyə verilən ilk rəsmi siyasi qiymət idi. Qəbul olunan sənəddə həmçinin göstərilirdi ki, respublika rəhbərliyi xalqa xəyanət yolu tutaraq bu qəsdin qarşısını almaq üçün heç bir əməli tədbir görməmiş, səbatsızlıq göstərmiş, yol verilən cinayətin iştirakçısı ola-ola, zahirən hadisələrdən kənar qalmağa çalışmışdır.

Bu sənəd ümummilli lider Heydər Əliyevin nə qədər cəsarətli və qorxmaz, Vətəninə və xalqını sevən, bu yolda ən ağır mübarizədən belə çəkinməyən fenomenal şəxsiyyət olduğunu təsdiqləyir.

Ulu öndər Heydər Əliyevin 1993-cü ildə hakimiyyətə qayıdışından sonra 20 Yanvar faciəsinə tam siyasi-hüquqi qiymət verilməsi vəzifəsinin qarşıya qoyulması günün tələbi idi. Çünki Azərbaycan tarixinin, azadlıq uğrunda mücadiləsinin şanlı səhifələrindən biri kimi bu, xalqımızın müstəqillik yolunda çarpışmasının dolğun mənzərəsini əks etdirməli idi. Heydər Əliyev dövrün mürəkkəbliyinə və görülməsi işlərin çoxluğuna baxmayaraq, tariximizin şanlı və qanlı səhifəsi sayılan 20 Yanvar faciəsinin başvermə səbəbləri və günahkarların araşdırılması ilə də məşğul oldu. Heydər Əliyev 1994-cü il yanvarın 5-də 20 Yanvar faciəsinin dördüncü ildönümünün keçirilməsi ilə bağlı imzaladığı fərmanda Milli Məclisə tövsiyə olunurdu ki, faciəyə tam siyasi-hüquqi qiymət verilsin.

Bundan sonra aparılan araşdırmalar nəticəsində məlum oldu ki, sən demə, 20 Yanvar faciəsinin səbəblərinin tam açıqlanmamasında maraqlı olan qüvvələr var imiş. 1991-1993-cü illərdə hakimiyyətdə qalmaq istəyən iqtidar, hakimiyyətə gəlmək istəyən müxalifət nümayəndələri bu dəhşətli faciədən yararlanmaq istəyirmiş. Prezident Heydər Əliyev 1994-cü il yanvarın 12-də dövlət komissiyasının geniş iclasında Azərbaycan Respublikası Ali Soveti Milli Şurasının 1992-ci il 19 yanvar tarixli qərarını xatırladaraq bu qərarla yanvar hadisələrinin əsl səbəblərinin açıqlanmadığını, həqiqi günahkarların aşkar edilmədiyini, iki il ərzində həmin qərarın özünü doğrultmadığını nəzərə çatdırdı. İclasda çıxış edən cənab Heydər Əliyev ötən dörd ildə 20 Yanvar hadisələrinə tam siyasi-hüquqi qiymət verilməməsini, o zamankı Milli Şura tərəfindən qəbul edilmiş qərarın səthi, başdansıvdu hazırladığını ciddi tənqid etdi: “Bu qərarı oxuyanda, doğrusu, çox həyəcanlandım. Düşündüm ki, Milli Şura nə üçün öz millətinin, öz xalqının aqibətinə, taleyinə bu qədər biganə qalıb? Qərarı oxuyandan sonra bir daha qəti fikrə gəldim ki, bu faciəyə, bu hadisəyə niyə indiyə qədər siyasi qiymət verilməyib... Mənim fikrim belədir ki, bu qərarın qəbul edilməsi Azərbaycan xalqına, bəlkə də, 20 Yanvar 1990-cı ildə olan faciə kimi böyük xəyanətdir. İki il keçəndən sonra deputat-istintaq komissiyasının ortaya bir şey çıxarmaması, boş-boş sözlərlə camaatı aldatması, qərarla bu komissiyanın işinin qənaətbəxş hesab edilməsi, yenə də deyirəm, xəyanətdir”.

Yalnız Azərbaycan xalqının ümummilli lideri Heydər Əliyevin ölkə rəhbərliyinə qayıdışından sonra, 1994-cü ildə 20 Yanvar hadisələrinin mahiyyəti məhz onun təşəbbüsü və bilavasitə iştirakı ilə açıqlandı. 1994-cü il martın 29-da “1990-cı il yanvarın 20-də Bakıda törədilmiş faciəli hadisələr haqqında” adlı xüsusi qərar qəbul edildi. Beləliklə, Heydər Əliyevin təkidi və rəhbərliyi sayəsində xalqımıza qarşı törədilən bu qanlı və qəddar aksiyaya siyasi-hüquqi qiymət verildi.

Ümummilli liderin 2000-ci ildə, 20 Yanvar faciəsinin 10-cu ildönümü haqqında imzaladığı fərmanda deyilirdi ki, XX əsr tarixində totalitarizmin törətdiyi ən qanlı terror aktlarından biri olan 20 Yanvar faciəsinə Azərbaycan xalqına qarşı işlədilmiş cinayət, əslində, bəşəriyyətə, humanizmə, insanlığa qarşı həyata keçirilmiş dəhşətli bir əməldir. Həmin cinayəti törədənlər indiyədək öz cəzalarını almamışlar. Xalqımız əmindir ki, müqəssirlər tarix, bəşəriyyət, eləcə də Azərbaycan xalqı qarşısında cavab verməli olacaqlar.

20 Yanvar hadisələrində müəyyən qurbanlar verilsə də, həmin faciəli günlər inam və sınaq günü kimi də yadda qaldı. Qəhrəman xalq həmin gün özünün azad və müstəqil yaşamağa layiq olduğunu bir daha sübut etdi. Faciə baş verən zaman kimin kim olduğu da müəyyənələşdi. Özü təqib və təhlükələrlə dolu şəraitdə yaşamasına

baxmayaraq, Heydər Əliyev əli xalqın qanına batmışları ifşa etməklə xalqını hamıdan çox sevdiyini və daim onunla birlikdə olduğunu nümayiş etdirdi.

Ulu öndər Heydər Əliyev 20 Yanvar faciəsinin bütün dünyada tanınmasına, şəhidlərin xatirəsinin ucaldılmasına hər zaman diqqətlə yanaşıb. Elə bu məqsədlə Şəhidlər Xiyabanında Azərbaycanın azadlığı uğrunda şəhid olanların xatirəsinə ucaldılmış “Əbədi məşəl” abidə kompleksi də məhz Heydər Əliyevin təşəbbüsü ilə inşa olunub. Bakının görkəmli yerində yerləşən, hündürlüyü 22 metr olan bu möhtəşəm abidə Heydər Əliyevin diqqət və qayğısı ilə qısa müddətdə tikildi. Ulu öndər bu abidənin ucaldılmasını şəhidlərin qarşısında Azərbaycan xalqının müqəddəs və mənəvi borcunun yerinə yetirilməsi kimi dəyərləndirirdi. 1998-ci ilin oktyabrında abidənin açılışında Heydər Əliyev deyirdi: “Mən çox məmnunam ki, ötən illərdə şəhidlərin xatirəsinə əbədləşdirmək üçün və onların qəhrəmanlıq nümunələrini Azərbaycanda təbliğ etmək üçün, gənc nəsəl, yeni-yeni nəsillərə çatdırmaq üçün bütün işləri görmüşük və bundan sonra da görəcəyik”.

Ümummilli lider Heydər Əliyev 20 Yanvar şəhidlərinin xatirəsinə daim əziz tutmuş, onların adlarının əbədləşdirilməsi məqsədilə bir sıra sərəncamlar imzalamışdır. Ulu öndərin 2000-ci il 17 yanvar tarixli fərmanına əsasən, 20 Yanvar təcavüzü zamanı yüksək vətəndaşlıq nümunəsi göstərərək həlak olmuş Azərbaycan Respublikası vətəndaşlarına “20 Yanvar şəhidi” fəxri adı verilmişdir. Eləcə də “1990-cı il 20 Yanvar hadisələri zamanı əlil olmuş şəxslərə dövlət qayğısının artırılması haqqında” 2003-cü il 15 yanvar tarixli sərəncama əsasən, əlil olmuş şəxslərə verilən aylıq müavinət artırılmışdır.

Ulu öndər xalqın faciələrinə daim xüsusi həssaslıqla yanaşmış, eyni zamanda, 20 Yanvar hadisələri zamanı həlak olmuş insanların xatirəsinə əbədləşdirilməsi istiqamətində bir sıra mühüm tədbirlər həyata keçirmişdir. Məhz böyük öndərin sərəncamı ilə 20 Yanvar Ümumxalq Hüzn Günü elan olunmuşdur. Şəhidlərin xatirəsinə ucaldılmış xüsusi memorial kompleks də Heydər Əliyevin təşəbbüsü ilə ərsəyə gəlmişdir. Həmin gün Azərbaycanın azadlığı, müstəqilliyi və ərazi bütövlüyü uğrunda həlak olmuş şəhidlərin xatirəsi dövlət səviyyəsində böyük ehtiramla yad edilir.

Sevinc BUDAQOVA,
tarix elmləri namizədi, 46 saylı məktəbin direktoru